

УДК 392:2-534-3-543.4(=161.2)

Охоронні молитви

Людмила ІВАННІКОВА

Кандидат філологічних наук, науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України
01001 Київ, вул. Грушевського, 4
e-mail: etnolog@etnolog.org.ua

У статті йдеться про обряди переходу (зокрема, вихід на війну), розкривається їх значення для українців XVII–XX ст. і для сучасників, для цілого соціуму та для окремої людини. Для забезпечення захисту всього народу або окремої групи (воїнів, моряків, рибалок) застосовували цілий комплекс ритуальних дій. Для захисту однієї людини достатньо було проказати молитву. Як ілюстрацію, подано зразки молитов у записках автора.

Ключові слова: обряди переходу, вихід на війну, міфологема землі, апокрифічна молитва, замовляння.

Українські народні думи, зокрема дума про Олексія Поповича та про сестру і брата, дають нам відомості про своєрідний ритуал виходу на війну. Про те, що такий ритуал дійсно був, свідчать етнографічні матеріали з Південно-Східної Волині, які я записала зовсім нещодавно. І зберігся він у селі, де я народилася, аж до часів Другої світової війни. І мав досить архаїчні риси: прощання над порогом, переїзд воїна через ворота і залишення їх відкритими до повернення коней додому, зашивання жмені жита у шапку, прощання не лише з родиною, але й з усіма односельцями. Ось як проводжали на війну рідного брата моєї баби Крещенка Михайла Самійловича (нар. 1880-х рр.) (запис 24.11.2011 р. зі слів моєї матері): *“Якщо чоловіки збиралися на війну, вибирали по роках, по місяцях. Брали на війну з двацяті років, а потім вже брали й молодших. І в 55 років ще брали, до 60 років був на війні. То дядько був на Фінській війні, Михалко, а потім забрали його ще й на німецьку війну. То вже як 60 років йому виповнилось, то він остався живий і прийшов дубо́му два чи три рази ра́наний.*

Як випровожали зразу на війну, то випровожали так. Знімали з стіни ікону. А попереді ще собира́ли йому торбу. Пиридяга́ли його в чисту одежу вдома, як вже мав іти, зовсім вже йшов, і клали в торбу чисту одежу напириміну, якщо́ тра́ буде їму. А потім клали ложку і кру́жку. А в кашкет чи в шапку (дивлячись, коли він йшов), зашивали голку, і трішки нито́к, і жменьку жита, – це на життя їму. Це так казала дядина (Мотря, дружина діда Михалка. – Л. І.). Голку і трішки жита. Це було символ життя, казали. І потім випровожали вже: знімали з стіни ікону, образа (не знає, якого. – Л. І.) і випровожали його за поріг. Виходили всією сім'єю, хто там був, провозжали. Якщо́ була ма́ленька дитина, ма́лєсинька – бо ж це було! – то вино́сили е́ть і з коліскою цю дитину. Мати благословляла образом, і він спочатку цілува́в образа, а потім ма́леньку дитинку цілува́в – проща́вся опи́шим, – і потім всю сім'ю, з усією симією проща́вся, – з дітьми́, з жінкою, а потім вже й з старі́ми батька́ми, хто в йо́ був. Він стояв за поро́гом, а вони пири́д поро́гом, в сінях, і чириз порі́г проща́лись. А потім вихо́див батько́ чи тесть, ну, старі́ці, і открити́вав ворота, ще всі на току́ були. А потім всі гу́ртóчком, з дитинкою й всі, ішли за ворота, дитинку цю не́сли. А як виходили вже за ворота, підходили всі сусі́ди, хто був добрий, всі сусі́ди підходили проща́тися (тобто ті, що не в сварці́, “добрі” між собою – Л. І.). Як попроща́лися всі сусі́ди,

типіри мати брала образа, і виходила напирід його, напирід усіх. Тричі пирихріщувала його і благословляла на дорогу. Брали коней і брали погонича (сина) на хұру (віз) ти й вёзли в Гріцив (райцентр Хмельницької обл. тепер смт. Шепетівського р-ну) до війнкомата. Прощалися, хто бачив його. Це дядина розказувала про дядька Михалка.

Жінка готувала торбу. Тютюн обізатільно – якщо куриш, то тютюн брав с собою. Дядько то куриш, то брав тютюн, брав папұшку тютюну. Бо тоді ще ж і сірників не було, то ще було таке крисало, кусочок заліза такий довгий, плискатий, і кримінець, камінчик сіньний такий, на подоби́я тилифона (це вже порівнює з мобільним! – Л. І.), такий заліза кусок, якраз такий! і така була жовта гұбка – деь батько в ліс ходив за нею, і висушував, щоб суха була [...]. І в армію як іде, так саме в торбу клали харчі, дають хліб на дорогу, ложку, крұжку.

Ворота повинні були відкриті стояти до вёчера, чи сутки, чи поки виїхав з силá, як не стало його видко – не помню вже... Поки коні не приїхали дудомі, то ворота не закривали, а як вже отпрáвили його, коні приїхали в двір, то ворота закривали” (Зап. 24.11.2011 р. по телефону від матері, Варави Тетяни Варсонівни, 1939 р. н., с. Губча Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.).

Записаний обряд багатьма рисами подібний до похоронного обряду, що побутує в цьому селі: переодягання в чисту білизну та забезпечення змінним одягом, прощання над порогом, відкривання воріт, крізь які йде процесія (а це хіба не процесія на чолі з іконою?) і закривання їх, коли всі вертаються з цвинтаря, вливання у процесію всіх зустрічних із метою провести покійного, попрощатися з ним. Всі ці паралелі не випадкові, адже той, хто йшов на війну, фактично ішов на смерть, це могла бути його остання дорога... Тож, на нашу думку, і прощання з рідними, і ця своєрідна процесія, – це символічні похорони... Наше припущення підтверджують матеріали, які записав В. Милорадович у Лубенському повіті на Полтавщині. Новобранець мав посповідатись і причаститись, його обдаровували нитками, вінком, хустками, рушниками та полотном. Але найголовніше: мати та сестра повинні були оплакати новобранця! І ці голосіння мало чим відрізняються від похоронних! [2, с. 80–83]. Адже у давнину рекрутська служба була довічною... Сам В. Милорадович вважає, що обряд цей сягає козацьких часів.

А що було в ті часи? На жаль, записів XVI–XVIII ст. ми не маємо. Але є джерела, які дають відомості про це. І насамперед – вищезгадані думи. На основі них можемо стверджувати, як збирався на війну реєстровий (городовий) козак. І це – перелік “гріхів” Олексія Поповича, через які він мало не поплатився життям, а науковою мовою кажучи, елементів ритуалу, які повинні були забезпечити щасливий похід і повернення, і які виконував кожен козак, а Олексій Попович не виконав. Він не брав благословення в батьків, не прийняв взаємного прощення у родичів, сусідів, не примирився з тими, кого скривдив – брата, сусідів, не виявив пошани до старих людей, до громади, до храму Божого тощо (через те, що тексти цієї думи добре відомі науковцям, не вдаємося до прямого цитування). Він також не надавав значення церковній молитві, і в той час, як його товариші по церквах і монастирях служби одправляли, він у корчмі пив, гуляв, танці справляв. Усі ці ритуали, які повинен був виконати Попович і які мали оберігати його, хіба не ідентичні до обряду підготовки до смерті? Адже він ішов на війну, можливо, на смерть! У той час цей обряд був зосереджений навколо церкви, і головними були таїнства покаяння та причастя, примирення з усіма, тобто взаємне прощення, соборна молитва. Без цього людина не могла відійти на той світ “у мирі”, а непростений гріх міг стати тією “діркою” в духовному панцирі, крізь яку до во́йна могла приступити смерть... Сповідь урятувала не лише Олексія Поповича, а й все судно, на якому він плів, адже тільки він з усіх воїнів був “нечистим”, таким, що притягував смерть... Це прилюдне покаяння мало велику силу, адже козаки в цьому випадку уособлювали всю церковну громаду.

Олексій Попович згадує про те, що козаки молебні наймали. Требник Петра Могили 1646 р. дає відомості про те, що це були за молебні. Під час нападу ворогів безперервно служили в усіх храмах: “Молебное пініє ко Господу Богу нашему за царя і за людей во время брані против супостатов, находящихся на ны”, “Молебное пініє при нашествіи варвар і в нахожденіи языков”, а коли вирушало військо в похід, то правили “Чин благословенія водного судна ратного”, “Чин освященія воїнського знаменія, еже есть хорутви і воєм благословеніє на брань”, “Чин благословенія, воїнських оружіи” (одного меча або багатьох, усіх разом).

Перші два молебні мали глибокий покайний зміст. Очистившись у них, воїни мали здобути силу перемогти ворога, бути невразливими, нездоланими. У молитвах закликали на поміч Господа Бога, Матір Божу, архангелів Михаїла та Гавриїла і все небесне воїнство, усіх святих, зверталися до Чесного Хреста Господнього і до Ангела-хранителя, який мав подавати силу та мужність, попутний вітер на морі, рятувати від бурі й від великих хвиль, а особливо наганяти жах і страх на ворогів, послаблювати їхню силу. Козаки повністю вручали себе в волю Божу – і цей мотив звучить у кожній молитві.

Захистити, вберегти повинна була молитва, яка в той час мала державне значення. Крім того, кожен воїн мав ще власні обереги, про які також знаходимо згадки у фольклорних текстах. Найпоширеніші – хустина, рушник, хрест. Але є згадка й про те, що козаки, які йшли в морський похід, зав’язували в полу сорочки жменьку рідної землі [4, с. 10]. М. Сементовський пише, що це вони робили на випадок, якщо доведеться вмерти на чужині, то щоб із рідною землею. Однак є й інші версії у фольклорі. Так із записів Я. Новицького дізнаємося, що нібито запорожці, йдучи під турка після зруйнування 1775 р. Січі, насіпали землі в чоботи, коли ж турецький султан приводив їх до присяги, то присягали таким чином: “*На чийй землі стоїмо, тому цареві і будемо служити!*” [3, с. 245]. Про те, що “в їх у кожного в торбині була християнська земля”, що її набирали в чоботи (“в сап’яни”), набивали коням під копита [3, с. 263, 277, 281], що вона відводила очі ворогам або вводила їх в оману, ніби козаки “далеко, за лісами, у своїй землі” [3, с. 278–281] йдеться в багатьох легендах про характерництво запорожців, тобто у відголосках богатирського епосу. Вірування в захисну та очисну силу рідної землі зафіксоване й на Полтавщині, у легенді про Іллю Муромця, яку записав Порфирій Мартинович: богатиреві, який вирушав у дорогу, “отець і мати по горстї землі дали в сумочку, і мати землі у вузолчик навязала, – “як де воду питимеш, так вузолчик умочиш та й пий” [6, с. 244].

К. Грушевська у статті “Дума про пригоду на морі Поповича” висловлює думку про те, що ця дума відбиває світогляд професійних моряків і що тут швидше йдеться про порушення правил виїзду в море або взагалі виїзду в дорогу, що накликає нещастя на подорожніх. Вона наводить низку звичаїв, записаних у різних куточках України, яких дотримувалися при виїзді в море, коли вирушали в далеку дорогу, на заробітки, в рекрути тощо [1, с. 22–23, 25–29]. Скрізь виступає на перший план прощання з родиною та сусідами, примирення ворогуючих, говіння (дотримання посту, сповідь і причастя), одправа молебню в церкві, а також і спеціальні, індивідуальні молитви. Усе це не суперечить нашим спостереженням, а лише доповнює загальну картину т. зв. обрядів переходу, які мали багато ідентичних рис. Родини, хрестини, весілля, похорон, різні ініціальні обряди готували людину або певну соціальну групу до переходу в інший світ (смерть, чужина, інший рід, інше субкультурне середовище) або в інший статус. Отже, і вихід у море, у плавання або в морський похід, вихід на війну, похід у Польщу або в Туреччину, вихід у далеку подорож вимагав цілого ряду захисних дій, що мали забезпечити і щасливий перехід, і щасливе повернення. Цікаво було б у цьому контексті розглянути обряди, пов’язані з виходом не лише військових суден, а й професійних рибалок

у море, моряків у далеке плавання, лоцманів, що проводили судна через Дніпрові пороги, або чумаків у дорогу. Та це вже окрема проблема.

Чим важливіший перехід (наприклад родини, весілля, похорон, війна), чим він небезпечніший і чим більша група людей брала в ньому участь (увесь рід або весь народ), тим більше використовували різних магічних дій для захисту його учасників. Але ж у кожної людини і не лише в певні сакральні моменти, а й щоденно траплялися події, які мали значення переходу, були (та й тепер є!) важливими в очах пересічної, релігійної або містично настроєної людини. Виходили будькуди з дому, переступали поріг – це вже перехід. Лягаючи спати – це теж перехід, якому здавна надавали важливого значення (у сні можна було дізнатися про майбутню долю, наприклад, завдяки певному ворожінню або замовлянню). Вхідчини в новий дім, переселення, будь-яка зміна в особистому житті, зміна роботи, перенесення тяжкої хвороби або операції тощо, – перед порогом усіх цих подій людина вдавалася до певних застережень (заборон), спеціальних молитов, елементів захисної магії. Але ці сакральні моменти, які мають значення лише для конкретної людини, а не для всього соціуму, не потребують і великого комплексу обрядодій. Досить осінити себе хресним знаменням, з'їсти проскурку зі святою водою, покропити себе водою, прочитати захисну або спеціально призначену для того молитву, у важливіших випадках – посповідатись і причаститися Святих Тайн, прикластися до мощей або до якої іншої святині, одправити молебень у церкві, – і щасливий кінець забезпечено. Кожна людина сама вибирає засоби, але вона не може вийти за рамки традиції. Традиційними є і молитви, які призначені охороняти людину під час сну, при виході з дому, при перенесенні тяжких життєвих випробувань. Деякі з них пощастило мені записати за певних обставин, що їх вікликали, тобто у процесі побутування. Запам'яталося кілька випадків.

Одного разу (14 січня 1990 р.) трапилося мені ночувати в хаті бабусі, на яку казали всі “баба Манька”, а її прізвище та віку я не знала. Це було в селі Гнідин Бориспільського району, де я вчителювала. Цікаво було спостерігати за нею, коли ми вже вкладалися до сну. Бабця перехрестила свою й мою постіль, мене і себе, потім почала хрестити навколо хату – всі вікна, двері, стіни і приказувала при цьому таку молитву:

– Святая п'ятюнка,
Свята неділенька
І святий Миколай-угодник,
Помилуйте мене і моїх діток,
І всього мира хрещеного!

Цьому дійству передувала молитва “Отче наш”, прочитана перед іконою. Дуже відродно було мені спостерігати за нею, адже вона стояла в одній сорочці, вишитій дрібненько на “ўставках”, та й хата її ще була під солом'яною стріхою, традиційна, певно, уже остання в селі.

Була інша бабуса там, Середя Параска Володимирівна, 1910 р. н. У неї я деякий час квартирувала, при мені вона вмерла, і я маю детальний запис її похорону, який здійснено в листопаді 1988 р. Вона вчила мене молитися на ніч у той день, коли я вперше ночувала в неї – 7 жовтня 1988 р.:

Лягаю я спати на новому місці,
Приснився жених невісті.
Не сніся гроб-могила,
А приснився жита нива.
З ким цес буду жито жать,
З тим я буду й віку доживать.

Після смерті “баби Паші” мене запросила до себе жити інша – “баба Маруся” – Борисенко Марія Юхимівна, 1914 р. н., уродженка сусіднього села Вишеньки. У неї я прожила цілий рік і завдячую їй усіма найкращими своїми записами, які зробила в цьому селі – описами календарних та родинних обрядів і звичаїв, піснями різних жанрів, оповідями, легендами, казками, ворожіннями і замовляннями, які відображають весь пласт традиційної культури Київщини. Вона одягала мене у традиційний одяг, який зберегла, плела мені на кожне свято вінки з барвінку й калини, дуже турбувалася про мене, як про свою дочку, тож стала символом цього регіону, героїнею моїх віршів та оповідань... Таку людину можна зустріти раз у житті. Крім інших замовлянь від хвороб, вона пам’ятала ще замовляння од вовків, яке наводжу тут.

Іншу бабусю, Олександрю Борисівну Гажаман, 1915 р. н., я зустріла в лікарні, в одній палаті. Бабця готувалася до операції, сильно хвилювалася, і тому безперервно молилася. А я ходила за нею із блокнотиком і записувала ці молитви, бо виявилося, що вони не церковні, а народні. Вона знала їх, як на мій погляд, дуже багато, і на різні випадки, і в різних варіантах. У “Додатку” до цієї статті представлено всі її молитви.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушевська К. М. Дума про пригоду на морі Поповича / Катерина Грушевська // Первісне громадянство. – К., 1926. – Кн. 1-2. – С. 1-35.
2. Милорадович В. П. Прощание рекрута и рекрутские песни в Лубенском уезде Полтавской губернии / В. П. Милорадович // Киевская старина. – 1897. – Кн. 7-8.
3. Новицький Я. П. Твори: У 5 т. / Упорядник Людмила Іваннікова / Я. П. Новицький. – Запоріжжя : ПП “ААТандем”, 2007. – Том 2. – 510 с.
4. Сементовский Н. Старина малороссийская, запорожская и донская / Николай Сементовский. – К., 1846.
5. Требник митрополита Петра Могилы: У 2-х т. (Репринтне видання). – К. : Інформаційно-видавничий центр Української Православної Церкви, 2011. – Т. 2. – 816 с.
6. Українські записи Порфирія Мартиновича. – К., 1906.
7. Українські народні думи. Том другий. Тексти №№ 14-33 і передмова Катерини Грушевської. – Харків-Київ : Державне видавництво “Пролетар”, 1931. – XXX + 304 с.
8. Українські народні думи. Том перший корпусу. Тексти №№ 1-13 і вступ Катерини Грушевської. – К. : Державне видавництво України, 1927. – ССХХ + 176 с.

Protective prayers

Lyudmyla IVANNIKOVA

This paper tells about the transition rites (in particular, entry into war), discloses their meaning in XVII-XX centuries and for contemporary people, for the society as a whole and for the individual. To protect the whole people or separate group (warriors, sailors, fishermen) a complex of rite actions was conducted. For individual protection saying a prayer is sufficient. The specimens of these prayers recorded by author are illustrated.

Key words: transition rites, entry into war, earth mythologem, apocryphal prayers.

Охранительные молитвы

Людмила ИВАННИКОВА

В статье рассказывается об обрядах перехода (в частности, выходе на войну), раскрывается их значение в XVII-XX веках и для современного человека, для всего социума и для отдельной личности. Для обеспечения

защиты всего народа или отдельной группы (воины, моряки, рыбаки) совершался целый комплекс ритуальных действий. Для защиты одного человека достаточно проговорить молитву. Образцы этих молитв, записанные автором, подаются как иллюстрация.

Ключевые слова: обряды перехода, выход на войну, мифологема земли, апокрифические молитвы.

Стаття надійшла до редколегії 5.06.2013

Прийнята до друку 11.07.2013

ДОДАТОК

№ 1, 2. Як ідеш в дорогу

Як виходиш з дому, щоб не сталося нічого, щоб злу людину не зустріти, кажиш:

– Господи, благослови удома на порозі,
А Матір Божа у дорозі.

(Або. – Л. І.)

Матір Божа впереді, а я позаді,
Що Матір Божі, те й мені.

Тільки треба з вірою їх проказувати.

Зап. 21 листопада 1989 р. в с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл. від баби Горпини (прізвища не хотіла казати, була дуже стара, років 80).

№ 3. Молитва

Виходжу я з дому,
Богу помолюся,
Зорями огряжуся,
Місяцем підопруся,
Ангелами заручуся,
Перший ангел випроводжає,
Другий ангел зустрічає,
Третій ангел столи накриває.
Четвертий ангел від ворогів обороняє.
А я до вас з святим артосом* і з святою паскою,
А ви до мене з доброю ласкою.
А я Богу помолюся
І ворогів не боюся.
Не сама я йду – Господь Бог впереді,
Матір Божа по бокам,
А я по її слідам.
Госпожа Божа молитва корона,
А мене від злого духа оборона.

Зап. 15 листопада 2009 р. в Києві, у Покровській церкві на Подолі від парафіянки Свінціцької Тетяни Федорівни, 1950 р. н. У 90-х роках респондентка знайшла на вулиці гаманець, а в ньому була ця молитва. Тепер вона її читає на всі випадки життя.

* Артос – хліб, що освячують у Великодню суботу, цілий тиждень стоїть у Царських вратах, а потім роздають вірянам для споживання. Має велику цілющу силу.

№ 4. Молитва в дорогу

Це як ідеш в дорогу і боїшся чого чи що:

Сус Христос упереді,
А Матір Божа позаді,
А я, раба Божа, посередині.
Що Сусу Христу попереді,
А Матері Божі позаді,
Те мені, рабі Божі, посередині.
Сус Христос стрічає,
Своїми ризами обнімає,
Всякого врага і супостата одганяє.

Оце й все.

Зап. 5 серпня 1997 р. в Києві, у лікарні, від Олександри Борисівни Гажаман, 1915 р. н., уродженки с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл.

№ 5. Як виходиш в дорогу

Виходжу в путь-дорогу,
Пошли мені, Господи,
Три ангели в допомогу,
Один ангел душу спасає,
Другий ангел дорогу встеляє,
Третій ангел ділами управляє.
– Управ, Господи!
Управ, Господи!
Управ, Господи!

Зап. 10.05.1996 р. в Києві у гурт. АН № 2, від бабці-вахтерші, уродженки м. Богуслава.

№ 6.

Ходіть по святій землі,
Святий ангел впереді,
Божа Мати возле вас:
– Одведи біду і горе од вас.
Хай Бог вас благословить!

Зап. 10.05.1996 р. в Києві у гурт. АН № 2, від бабці-вахтерші, уродженки м. Богуслава.

№ 7.

Молитву цю кажи скрізь, куди ти не повернешся:

Іду я по путі,
А Сус Христос впереді,
Матир Божа позаді,
Ангелики по боках:
– Храніть моє тіло,
Храніть мою кров
І храніть мою душечку.
Святая Матир Божа на порозі,
А Сус Христос у дорозі.

Зап. 14 січня 1990 р. в с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл. від баби Маньки.

№ 8. Од недобрих людей, ворогів

– Господи! Одкрий мені двері, путь.
 Дай мені Хреста Хрестителя*.
 Усім церквам поклонітєся,
 На моїх врагів подивітєся.
 Хрест на мені,
 Хрест на тобі.
 – Господи, спаси і помилуй мене!

Зап. 21.11.1989 р. від Баби Горпини, у с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл.

№ 9.

– Господи, Ісусе Христе, Сине Божий,
 Уступаю, раба Божа,
 на землю Твою святую,
 що Ти ідеш по землі.
 Ніхто до мене не прикоснеться –
 ні звір, ні змії**, ні злий чоловік.
 А хто прикоснеться,
 той сам попадеться.
 Амінь!

Зап. 21.11.1989 р. від Баби Горпини, у с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл.

№ 10. Од вовків

Вовків же було багато. До поїде де батько, було, да й нема довго, й нема. До баба, було ж, щось кажуть, ворожить. Да на нитці вузли позав'язує. Дак вони ж, каже, як нападуть, до й не будуть кусать. Це вовкам роти позав'язує. А бували такі случаї, шо бачили вовків, дак вони, каже, стоять да й виють, а не чіпають. А тоді розв'язують тії вузлики, щоб вони ж уже... А то, кажуть, їм їсти не можна, роти позав'язувані.

Зап. 22 січня 1989 р. в с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл. від Борисенко Марії Юхимівни, 1914 р. н.

№ 11. Як лягати спати

Як лягати спати, треба хрестити місце і проказувати молитви.

Хрещу місце під собою,
 Сам Ісус Христос надо мною,
 Матир Божа в ногах,
 Анголи-хранителі
 По боках і по углах.
 – Анголи-хранителі,
 Храніть нас і душі наші,
 Наше тіло,
 Нашу храмину***
 Звечора до півночі,
 А з півночі до світа,

* Мається на увазі Іоана Хрестителя або Христа Спасителя.

** Змій, очевидно, диявол, сатана.

*** За православною догматикою тіло людини – храм душі і храм Духа Святого.

До кінця віка,
На віки віков. Амінь.

Зап. 4 серпня 1997 р. у Києві в лікарні на Сирці від бабці Олександри Борисівни Гажаман, 1915 р. н., уродженки с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл.

№ 12

Лягаю – охрещаюся,
Встаю – благословляюся,
Хрест у руках,
Анголи по боках,
Хранителі по углах.
– Анголи-хранителі,
Храніть нас і наші душі,
Наше тіло,
Нашу хramину,
Нашу скотину (як в селі є)
Звечора до півночі,
А з півночі до світа,
До кінця віка,
На віки віков. Амінь.

Зап. 4 серпня 1997 р. у Києві в лікарні на Сирці від бабці Олександри Борисівни Гажаман, 1915 р. н., уродженки с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл.

№ 13. Як окна хрестіть на ноч

Хрест херовимський,
Хрест Русалимський,
Хрест – Цару слава,
Хрест – Церквам похвала,
Хрест – од змія,
Хрест – од звіра,
Хрест – од злого чоловіка*.
Хрестова Мати,
Ходи в нашу хramину ночувати.
Звечора до півночі,
З півночі до світа,
До кінця віка. Амінь.

Треба хоч раз в тиждень вікна хрестити!

Зап. 4 серпня 1997 р. у Києві в лікарні на Сирці від бабці Олександри Борисівни Гажаман, 1915 р. н., уродженки с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл. Так мама навчила її ще маленькою.

№ 14. Молитва на сон

Це теж можна хрестити місце і так молитися:

– Святий Архістратіже Михаїле,
Архангеле Гавриїле,
Стань над нами, сплящими,
З усіма силами,

* Ця частина тексту перегукується із стихирою Хресту Господньому, яку співають на утрени в неділю Хрестопоклонну.

З огненным мечем,
Звечора до півночі,
А з півночі до світа,
До кінця віка,
На віки віков. Амінь.

Таку я молитву знаю...

Зап. 12 серпня 1997 р. в Києві, у лікарні, від Гажаман Олександрі Борисівни, 1915 р. н.

№ 15

Лягаю спати,
Зо мною Божа Мати,
Ісус Христос посередині,
Анголи по боках,
Хранітелі у ногах.
– Анголи-хранітелі,
Храніть мою душу
Зранку до вечора,
Звечора до ранку,
Зранку до кінця житті.
Амінь.

Казати ввечері перед сном.

Зап. 21 грудня 2012 р. в Києві, у лікарні на Відрадному, від Мальцевої Марії Сидорівни, 1938 р. н., повністю сліпої, уродженки с. Остаповка Варвинського р-ну Чернігівської обл. Молитву навчилася в Києві, від подруги, тільки цю одну знає молитву і більше ніякої. Щодня її читає перед сном.

№ 16

Як погане сниця, дак тоді молися Богу такого:

– Святий Самсон,
Перенеси сон
Худий (плохий), на хороший.

Тречі скажи!

Зап. 9 жовтня 1988 р. в с. Гнідин Бориспільського р-ну Київської обл. від Середи Параски Володимирівни, 1910 р. н.

№ 17. Молитва

Тобі, Господи, молюся,
Тобі поручаюся,
З душею, з тілом.
– Дай, Боже, на добридень,
Наперед Господу,
Матері Божій,
Пречистій, святій,
Всім святим угодникам Божим,
П'ятінка-матінка,
Неділенько свята,
Параскево великомученице,
Моли Сина свого і Бога нашого,

За нас, грішних,
За нас, недостойних.
Ми спасемся
Сьватими вашими молитвами.

Моя мати дуже молилася Богу, багацько знала, більше мене, вона всі пости соблюдала, а я не соблюдаю.

(Баба молиться безперестанку, бо зараз її беруть на операцію. Вже навіть перебрали... Вона проказує "Отче наш" і всі ці молитви, а я записую. – Л. І.).

Зап. 5 серпня 1997 р. в Києві, у лікарні, від Гажаман Олександри Борисівни, 1915 р. н.

№ 18

Як ідеш на операцію, чи на яке лічення чи куди, то оце так-о перехрестись і кажи:

– Дай, Боже, мені час добрий і пору добру!

Зап. 12 серпня 1997 р. в Києві в лікарні від бабусі Гажаман Олександри Борисівни, 1915 р. н.

№ 19. Молитва в церкві

В церкву коли ходиш і співають "Подай, Господи", то треба говорити:

– Дай, Господі, мені
щастя, здоров'я, душі спасення,
на Страшному Суді гріхів отпущення!

(Баба мені все це проказує підходить і на вухо шепче, щоб я записала – а по неї вже приїхала каталка. – Л. І.).

Зап. 5 серпня 1997 р. в Києві в лікарні від Гажаман Олександри Борисівни, 1915 р. н.

№ 20. Як після їжі молитися

Спасибі Богу, Матері Божій,
Пречистій, Святій і всім святим
за хлеб-соль, за дар Божий, за сніданне
(за обід, за вечеру).

В мене був батько, то він як заходить оце до вас, а ви там обідаєте чи що, то каже: "Хліб-сіль!". А йому одказують: "Просимо їсти!". А він: "Їжте (чи там обідайте). Хай Бог благословить!". Оце так "спасибі" каже.

Зап. 9 серпня 1997 р. в Києві, у лікарні, від Гажаман Олександри Борисівни, 1915 р. н.

№ 21. Молитва за померлого

А як хто вмере, то цілий рік треба проказувати таку молитву:

– Пом'яни, Господи,
В Царстві Небесному
Новоприставленого (ім'я).
Дай йому, Господи,
Рай світлий,

І місто покойне,
А живучим і трудящим
Посилай, Господи,
Вік і здоров'я.

Це все мати навчила мене.

Зап. 12 серпня 1997 р. в Києві на Сирці, у лікарні, від бабці Олександри Борисівни Гаждан, 1915 р. н., уродженки с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл.

№ 22. Примова за дітей

Як дитині ото було погано, то носили її до баби, яка одробляла намову. То при цьому та баба казала таку молитву:

Свята Богородиця
По світу поводиця,
Хороші діти
На ноги поставить,
А плохі з ног ізвалить.

Це ще баба казала й до того, що як у кого багато дітей та мруть, то це була така примовка тож.

Зап. 6 березня 1994 р. у м. Борисполі від Бойко Христі Степанівни, 1903 р. н., уродженки с. Савин Козелецького р-ну Чернігівської обл. Вже 24 годи живе в дочці в Борисполі.

№ 23. Молитва

На Осіанській горі,
На святій Землі,
Там церковця стояла,
В тій церковці Матінка Божа спала.
А прийшов Сус Христос, Син Божий.
– Мамцю моя возлюблена!
Чи ти спиш, чи ти так лежиш?
– Сплю, Синоньку, і все чую!
Снився міні сон дрібненький (sic!)
Шо Тебе споймали,
На хресті розпинали,
Гвоздями збивали,
З терну вінок на головоньку клали.
І в неділю рано, як сонечко сходить,
Пресвята Богородиця
Сво' Сина за рученьку водить.
Повела Йо' на всюношну,
З всюношної на ютреню,
З ютрени на Службу Божу,
З Служби Божої на акаписти,
З акапистих на Сине море.
На Синьому морі каміння лежало,
На камінні монастир стояв.
В монастирі престоли стояли,
Книги лежали.
Сус Христос, Син Божий, головоньку склоняє.
Свої рани розтуляє.
Приходить сьвятий Петро, сьвятий Павло,

– Господи Боже, що ти вчиняйш,
 А що ти вгадайш,
 З нас, грішних, муки приймайш?
 – Сьвятий Петре, сьвятий Павле,
 Ни дивіця на мої муки,
 Биріте Хреста в руки,
 Ідіт по всьому світі,
 Закажуйте всьому народові:
 Хто буде цю молитву говорити,
 Ни буде в воді потопати,
 В вогні погорати,
 Гаддя посисати,
 Биз сповіді, биз сакраменту* помирати.

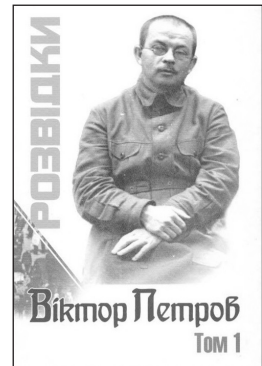
Це помічна молитва, від всього допомагає. Я виливаю і вимовляю сама. Яйцем качаю, а тоді виливаю на воду – і такі на воді три стовпи і три голови зробились.

Зап. 24 серпня 1989 р. в с. Губча Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл. від Королюк Марини (вона не хотіла оголошувати своє ім'я), дуже стара, років 80 було.

Нові книги

Петров В. Розвідки / Упорядник, автор передмови та приміток В'ячеслав Брюховецький. – К. : Темпора, 2013. – Т. 1. – 592 с.; Т. 2. – 576 с.; Т. 3. – 536 с.

У тритомному зібранні наукових праць представлено значну частину творчої спадщини Віктора Петрова – видатного вченого, письменника, громадського діяча, непересічної особистості. Крім праць із літературознавства, археології, мовознавства, історіософії, філософії та релігієзнавства, сюди ввійшли його дослідження з фольклористики та етнології, які розпорошені в малодоступних періодичних виданнях, приховані дотепер за нерозгаданими псевдонімами, виявлені в багатьох архівах світу або які ще й нині можна відшукати у вкритих пилом стосах нерозібраних паперів. Ці та інші напрацювання вченого подано у хронологічному порядку з ґрунтовними науковими коментарями і примітками упорядника.

Климаш Р.-Б. Українська народна культура в канадських преріях. – К. : Дуліби, 2013. – 322 с.

Книга належить перу відомого канадського науковця, доктора фольклористики Роберта-Богдана Климаша. Це перше в Україні видання про народну культуру українців, що оселилися в XIX – на початку XX ст. у Західній Канаді і стали там фермерувати. За кілька десятиліть вони витворили своєрідну українсько-канадську регіональну субкультуру, яка поповнила загальноукраїнський фонд такими унікальними явищами, як українське кантрі, іммігрантський гумор, макаронічна говірка half-напів, усні народні оповідання про піонерську добу, новотвори народної пісенності. Книга містить велику добірку українсько-канадського фольклору.

* Тобто без Причастя Святих Таїн.